

A MAGYAR ŐSRÉGESZETI KUTATÁS MÚLTJA

Az Országos Régészeti Társulat a közelmúltban működésének ötvenedik esztendejét zárta le. A magyar ősrégészetnek annyi művelője állott a társulat megalapítói sorában, hogy miattuk érdemesnek tartjuk most azt, hogy ősrégészeti kutatásunk múltjával foglalkozzunk. E mellett az az érzés is késztet erre, hogy hálátlanok vagyunk tudományunk első megalapítóival szemben; bizonyára azok is vagyunk más nemzetekhez viszonyítva. Nem szólok a latinfajú népekről, akik nemzetüknek sokszor könnyebb fajsúlyú képviselőit is díszítőjelzők szuperlativusaival illetik, de ha időt szakítunk arra, — a skytha aranyszarvasok előfordulása óta úgy is aktuális, — hogy elolvassuk Furtwängler kis könyvét, a vettersfeldei aranyeletről, meglep bennünket a gyöngéd hang, amelyen az a nagy tudós Winkelmannról megemlékezik s ha aztán közvetlenül utána magyar nagy lexikonjainkban, vagy a magyar szellemi munkások kislexikonjában, a Geistiges Ungarnban keressük a Schönwiesner nevét: meglepetéssel látjuk, hogy a magyarországi római régészeti kutatás megalapozójának neve egyikben sincs benne. Lépten-nyomon találkozunk e mellett azzal a jelenséggel, hogy bizonyos lekicsinyléssel beszélünk szakunk első munkásairól, mert villanyfénynél, Zeiss-üveggel a szemünkön vizsgáljuk azokat az írásokat, amelyek faggyúgyertyavilágnál olvasók számára, faggyúgyertyavilágnál készültek. Távolság áll tőlem, hogy azt állítsam, hogy a jelennek nincs joga büszkének lenni az eredményekre, amelyeket elért. Aki a Nemzeti Múzeum tíz évi szerzeményeinek kiállításán a régészeti osztály kis csoportját látta, bizonyára elismeri, hogy a magyar ősrégészeknek is megvan erre a joguk. Énnekem legalább is, aki a nehéz körülményeket is közvetlenül ismerem, amelyek mellett ez a kiállítás létrejöhett, úgy tűnik föl a Nemzeti Múzeum Régészeti Osztálya, mint a dajkamesék kis rozsdás vitéze, aki ütött-kopott, fogyatékos fegyverzetében aratja a diadalokat.

Ez a kis gyűjtemény csak kiszakított részeket mutatott be Magyarországon őskorából, egy-egy megkezdett fejezetet. A folytatás, a többi fejezetek anyagának javarésze még kint hever elrejtve a hantok alatt, más része pedig, köztük a Nemzeti Múzeum egykori büszkesége, az őskori bronz- és aranyeleleteinknek Kopenhágán kívül egész Európában páratlanul álló sorozata, raktárak szekrény- és ládasírájába zártan várja a feltámadást, az új tudományos rendezést és feldolgozást. Ezt a gyűjteményt túlnyomó részben inkább csak a gyűjtés és megóvás, mint tudományos kutatások rendszeres munkáját végezve, halmozták föl az elődök. Korántsem szabad azért a gyűjtemény értékét lebecsülnünk.

Területeket képvisel, amelyeken megszűnt reánk nézve a kutatás joga és lehetősége és ez a gyűjtemény tanúsítja az egyes korszakokra, legszembeötlőbben mindenestre a bronzkorra, hogy a középdunai medencének valószínűleg akkor is heterogén lakosságát, mint vonja egységbe, a természetadta föltételek által életrehívott egységes kulturális fejlődés. E mellett ez a gyűjtemény a magyar ősrégészeti kutatás fejlődését és küzdelmeit is elének tárja; úgyszólván minden tárgyához egy-egy régi kutató nevének emléke fűződik. Az égési nyomok egymásik szép tárgyán nem mindenkor az őskori halotthamvasztás máglyájának tüzétől erednek; többnyire a magyar ősrégészet első úttörője Kubinyi Ferenc¹ ásta ki az ilyeneket az oroszok által fölégetett losonci házának romjaiból. Mi ugyanis nem dicsekedhetünk többszázados „Mausoleummal“, hiszen, amikor a derék Olearius,² aki pedig maga is már jelentékeny régibb irodalomra hivatkozik, könyvének adatait összegyűjtötte, Magyarországnak még csak egy része lélezett föl a török járom után. A mi ősrégészeti kutatásunk múltja alig több valamivel száz évesnél. Az úttörők, Kubinyi Ferenc, Jankovich Miklós,⁸ mintha érezték volna, mennyit kell pótolniok, hogy a külföldet utolérjék, szabad idejüket nemes lelkesedéssel szentelték az emlékek gyűjtésének és ismertetésének. Jankovich közölök a jobb tollforgató, látköre nagyobb, ítélete világosabb, a helyes útra azonban Kubinyi lépett akkor, amikor ásóval kezében kereste föl a barátai által neki ajándékozott régiségek lelőhelyeit: a lapujtői Póka-hegyet, a terennei Hársast és a gombai Várhegyet. A lelkiismeretes kipreparáltság, melyet a gombai Várhegyen általa feltárt és „tűzpadoknak“ nevezett korai bronzkori veremlakásokról felvett pontos rajzok mutatnak, modern kutatonak is becsületére válnék és nemcsak Kubinyi munkásságára nyomja reá a hitelesség bélyegét, de ősrégészeti kutatásunk is büszkén hivatkozhat reá. E mellett Kubinyi, mihelyt 1847-ben Thomsen⁴ hármás felosztását Érdy János a magyar közönséggel megismerteti, elemzés alá veti addig réznek vélt bronztárgyait.

Érdy⁵ a fiatalabb kortárs egy lépéssel magasabbra hágott elődeinél, azoknak kedvtelés a tudomány művelése, ő tudós, akinek hivatásává vált ez a kedvtelés és ezt a hivatást a maga művelésére és tárgyának szélesebb körben való megismertetésére használja fel. E mellett nem hanyagolja el az ásót, kelenföldi, érdi ásatásának ismertetése elárulják azt, hogy ezzel a feladattal is jobban tisztában volt elődeinél. A legnehezebb időben állott a Nemzeti Múzeum élén, ez az oka, hogy tudása, szorgalma s mindazok a képességei, amelyekről Hampel művei több helyén, nála szokatlan melegséggel emlékezik meg, nem

¹ Kubinyi Ferenc sz. 1796., meghalt 1874-ben Videfalván. Jelentős reformpolitikus, a M. Tud. Akadémia tagja. Számos archaeológiai, földtani és őslénytani értekezés szerzője.

² Olearius Mausoleuma (megj. 1701-ben) a XVII. század utolsó tizedéig ismertté vált németországi urnaleletek összefoglalása.

³ Jankovich Miklós sz. 1773., megh. 1846. Rövid hivatalos pálya után tisztán archaeológiai munkálatoknak élt. Ő ismerte fel legelsőben a honfoglaláskori emlékeket.

⁴ Thomsen Jürgensen Keresztély, dán régész. 1836-ban ismertette először az őskor hármás felosztásának rendszerét (kőkor, bronzkor és vaskor).

⁵ Érdy János, sz. 1796., megh. 1882-ben. A Nemzeti Múzeum őre volt.

érvényesültek kellőképpen és csak Rómer Flóris¹ föllépésével vesz a magyar ősrégészet igazán nagy lendületet. Negyedikül odaállítva őt az úttörők sorába, elmondhatjuk róluk, hogy „sokat, jól és gyorsan dolgoztak“.

A régészeti kutatásunk első ötven évének zárókövéül állított Compte rendu, Rómer beszámoló jelentése az 1876-i budapesti nemzetközi ősrégészeti és embertani kongresszusról, munkájuk eredményének foglalata. Hogy ez a könyv még mindig fontos forrásmunka a régészeti Repertóriummal együtt, részben a mi hibánk. Máig sem pótoltuk azt gondosabb, részletesebb összefoglaló repertóriummal, de hozzájárult ehhez a könyv értéke is. Földrajzi elhelyezkedés sorrendjében való tárgyalásmenetében, mintha már az ősrégészeti kutatás mai vezérelvének, a települési archaeológiának, csirája jelentkeznék.

Az 1876-i budapesti kongresszust Pulszky Ferenc hírneve, s külföldön is elismert tekintélye tette lehetővé, Ő tette Rómerrel együtt oly népszerűvé a kongresszus eszméjét a művelt magyar közönség előtt, úgyhogy szinte azt mondhatjuk, a Compte rendu az egész művelt magyar közönség munkája. Nagy lelkesedéssel küldik el a vidéki gyűjtők tárgyaikat, a kongresszussal kapcsolatos kiállításra. Többen térképeken tüntetik föl vidékük régészeti emlékeit, de legalább is pontosan kitöltve küldik vissza Rómer kérdőíveit, aki a Compte rendűben tanítványaival lajstromozza és térképezi az őskori földvárak, csörszárkok, telephelyek, kisebb-nagyobb halmok, sík temetkezések, urna-temetők elterjedését, sőt még a hegyaljai obszidián elterjedtségét is.

Egyes formák sűrűbb jelentkezése a kiállításra összegyűlt leletanyagban Pulszky-nak egy-egy alapvető tanulmány megírására adott alkalmat, a magyarországi rézkorról és a kelta-uralom magyarországi emlékeiről. Lángelméje tiszta meglátással világít rá oly jelenségekre, amelyeknek bizonyítására csak kevés hiteles leletet tud felsorakoztatni. A kongresszuson résztvett külföldiek észrevételei közül főleg Pigionini véleménye a terramarék és alföldi folyóparti őstelepeink rokonságáról, valamint Aspelin figyelmeztetése a bizonyos kőformáknak a finnugor északkal való rokonságára keltett élelkebb érdeklődést és járult hozzá Pulszky és Rómer szuggesztív hatásához a lelkesedés fokozására.

A vidéken mindenfelé régészeti társulatok alakulnak, a kongresszus új fogalmakat ismertet, új érdekes kérdéseket vet föl szakembereink részére is. E kérdések ébrentartják a lelkesedést, még mintegy tíz évig a kongresszus lezárta után is, de azután ellanyhul a közönség érdeklődése. Ezt az ellanyhulást rendszerint Hampel József terhére szokás írni, aki, mint legjelesebb tanítványa, Rómer örökébe lépett. Kétségtelen, hogy nem vált az őskori kutatásnak előnyére, hogy Hampel nem tekintette azt az ásó tudományának, hanem tisztán a fejlődés és díszítő motívumok vizsgálata alapján igyekezett a tárgyakkal foglalkozni. E mellett, hogy munkájának élhessen, aminek fanatikusa volt, az emberektől meglehetősen elzárkózott. Igazságtalanság azonban a tudóssal szemben egy egész sereg körülmény szerencsétlen összejót-

¹ Rómer Flóris Ferenc, sz. 1815., megh. 1882. A budapesti egyetemen az archaeológia tanára. Nagyvárad kanonok. A M. Nemzeti Múzeum régiségtárának őre.

zását a terhére elkönyvelni, annyival inkább, mert hiszen az őskorral való foglalkozás az ő sokoldalú munkásságában igen kis helyet foglal el. Amennyire Rómer munkásságát megítélhetjük, terveit áttekinthetjük, ő már gondolt a régészetnek szakok szerint való tagozódására is és a tudományos munkamegosztásban Hampelnek az antik régészet művelése volt szánva, ennek művelésével indul meg irodalmi és kutatói munkássága, ehhez tér vissza pályájának más irányba való kilendülései után. A közelmúlt napokban volt alkalmam egy fontos feliratos emlékünkhöz megmentése érdekében folytatott levelezését átnézni, kitaratása, szívóssága mentette meg a tárgyat a Nemzeti Múzeumnak. A felirat annyira lelkesítette Hampelt, hogy arra is gondolt, hogy még egyszer ismét kezébe vegye az ásót és felújítsa „a papföldi ásatások” dicsőségét. Erre azonban nem kerülhetett sor, a levelezés rávilágít mindarra a nehézségekre is, amellyel küzdenie kellett. A kiváltságos helyzetet élvező birtokos külföldi fejedelmi családdal szemben nem volt meg az ereje a Nemzeti Múzeumnak akaratanak és jogainak érvényesítésére s ez az ásatás éppúgy nem valósulhatott meg, mintegy másik, amely egy koronázatlan bankfejedelem akaratan hiúsult meg. A mai nemzedék nem látja a nehézségeket, amelyekkel a régi vezetők küzdöttek, viszont nem látja azt sem, ami jó volt a múltban és nem látja a legutolsó megjelent archaeológiai munkák európai színvonalán tartott, minden magyar kutatonak rendelkezésére álló, jól rendezett könyvtárat, a jól rendezett klisé-, fénykép-, rajzgyűjteményt, a Régiségtár nagyszerű biztonsági berendezését, évjáratok szerint raktározott leletanyagát, e nem bürokratikus, de gyakorlati alapon álló, jól funkcionáló szervezetet, — pedig mindez Hampel személyi kvalitásain épült föl.

Rómer a zseniális Csetnekit¹ szánta ősrégésznek, akit rendszerint magával vitt utazásaiban és akire a Nemzeti Múzeum őskori ásatásainak vezetését bízta. Csetnekit korán lezárult munkássága alapján az ásó tudománya hivatott művelőjének és gondos megfigyelőnek ismerjük; sajnos korábban elhalt, még mielőtt munkássága nagyobb arányokat ölthetett volna. Nagy Géza, a Comptes rendus szerkesztésében részes harmadik tanítvány pedig távozni kénytelen Budapestről, egy hírlapi cikk miatt, amely a Nemzeti Múzeum fegyvergyűjteményének 1850-ben az osztrák katonai hatóság által történt kifosztásáról emlékezett meg, éppen a király Budapestre érkezésének napján. A cikkben foglalt hiteles adatok kiadásával ugyanis őt gyanúsították. A kis székely vidéki városban, ahová került, nem követhette erős önművelési vágyát, eleven elméje, amely ekként elszokott a szigorúbb tudományos fegyelmezettségtől, délibábokat rajzol eléje és amikor száműzetéséből visszatér és teljes erővel veti magát ismeretei gyarapítására, már ő is emésztő kór csiráját hordozza magában, amely minduntalan akadályozza a következetes munkában, e miatt nem vesz munkássága határozott irányt, bár ő is vonzódott az őskor egyes problémáihoz és Budapest környékének őskorában kiváló és tárgyilagos összefoglalást nyújtott. Széleskörű ismeretei egyéb az őskorral foglalkozó munkáit is becse-

¹ Csetneki Jelenik Elek, sz. 1856., megh. 1889-ben.

teszik, bár ma még nem látjuk világosan, hogy bennük mi a tiszta intuíció, mi a képzelem terméke.

Időközben maga Römer is föl hagy az őskorral való foglalkozással és a régészettel kapcsolatos agitatórius munkával, aminek egyébként nem is bizonyos, hogy meg lett volna továbbra is a sikere, mert hiszen, az ellanyhulás a nagyobb lendületre, nagyobb erő kifejtésre rendszerint bekövetkező jelenség, és azt hiszem, ez esetben is ilyen természetű ellanyhulással s a hetvenes és nyolcvanas évek idealista mentalitásának lassú megváltozásával állunk szemben.

Azért, ha gondosan átlapozzuk az Archaeológiai Értesítő új folyamának köteteit, azt fogjuk látni, hogy az a meddőnek mondott korszak korántsem volt olyan vigasztalan az ősrégészet szempontjából. Hampel minden beküldött ismertetést közölt lapjában, azért az meglehetősen teljes repertórium a országban előfordult leleteknek és teljesen hű tükre a régészeti eseményeknek. A cikkek sokszor alantas színvonalúak, csak statisztikai értékűek. De mire a köteteket átlapozzuk s közben egy-egy kiemelkedő közleménynél megállapodunk, arról győződünk meg, hogy Hampelnek az a törekvése, hogy jelesebb külföldi szakembereket szólaltasson meg lapjában, hazai munkatársai okulására, egyáltalában nem volt hatástalan. A vidéki kutatók sorából nevek emelkednek ki, az ország különböző részeiben, akik elszigetelten, olykor környezetük támogatását élvezve, néha teljesen magukra hagyottan gyűjtenek, kutatnak, dolgoznak föl leleteket és bizony nem egynek a munkáját ősrégészeti kutatásunk sikereiként könyvelhetjük el. Mi lett volna, ha az a rengeteg anyag, amit báró Nyáry Jenő, a régészeti társulatnak sok éven át elnöke, összegyűjtött, elkallódik, mind az az adat, amit följegyzett, feledésbe megy. Aggtelekről írt nagy munkájában hangoztatott nézetei egytől-egyig megdőltek ugyan, de ottani kutatásainak könyvében lefektetett adatai, az akkori viszonyokhoz képest igen jó ábrái, mind értékesíthetők az új megítélés világánál. Ugyanezt mondhatjuk el Mailáth Béláról is. Rakovszky Ferenc nováki ásatásának eredménye pedig gondos megfigyelése miatt ma is egyik fiz pontja bronzkorunk korhatározásának, szintúgy Sándorfő szomolányi kutatásairól írt közleményei. A felvidéki urna-temetőkről pedig, egész Hillebrand zagyvapálfalvi ásatásáig Kubinyi Miklós ásatási jelentései voltak egyetlen megbízható forrásunk.¹ Mihalik ásatási közleményei már kívül esnek az itt tárgyalt kor határán.

Az ország nyugati szélén Paur Iván hatása és irányítása alatt alakult egy kisebb kutató kör a kor színvonalát meghaladón gondos ásatási felvételeivel, amelynek Sötér Ágost, Storno Ferenc voltak a régebbi tagjai. Ebből a körből nőtt ki, mint annak epigonja, ősrégészeti kutatásunk szeretetreméltó nesztora, Bella Lajos, a sopronmegyei Purgstallok felfedezésével. A purgstalli ásatások, amelyek a hazában éppúgy, mint a külföld előtt megalapozták hírnevét és tekintélyét, csak egy része munkásságának, éleslátása, logikus gondolkodása, szorgoságát, tárgyyszeretete, a régiségtudomány legkiválóbb népszerűsítő-

¹ Kubinyi cikkeit kevésbé ismerik itthon, mert jobbra a Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft hasábjain Bécsben jelentek meg gondos megfigyelésről tanúskodó közleményei.

jévé avatta, a magyar őskorról írott kis összefoglaló könyve tanúskodik erről és amellét tudását, tapasztalatai eredményét mindig önzetlenül osztotta meg a nálánál fiatalabbakkal. Egy másik fontos leihelyhez, Velemhez fűződik báró Miske Kálmán munkássága, aki gyűjtésének gazdag eredményét egy szép kötetben tette eddig közzé, ásatásairól mindig a leg gondosabb jegyzeteket vezette, de az ő működése már javarészen kívül esik azon a korszakon, melyről föntebb szóltunk, az még a jelené. Damay Kálmán sokoldalú munkásságának legjavát szintén az őskornak áldozta, legnagyobb érdeme, hogy mint gyűjtő tudta magát mérsékelni, figyelmét egy vidékre összpontosítani, nem engedett elkallódni semmit, a gyűjteményébe került minden lelet azonnal ismertetett, nem kevert vidékének leletei közé idegen anyagot, sem gyűjteményében, sem irodalmi közléseiben. Kissé hosszasan kell megállapodnunk Wosinszky Mór munkásságánál. Tolnamegyei monográfiája a Rómer-féle földrajzi módszer továbbfejlesztése Vármegyéje leleteinek szigorúbb korrendi repertóriumba foglalásával, az egyes korszakokból származó leletek elterjedésének térképezésével, az emlékszerű lelhelyek, földvárak fényképezésével és alaprajzi fölvételével példaadó munkát végzett. S ha a leletekhez fűzött számos elmélete, a jelenségek szimbolizáló magyarázata, olykor erőltetett is és legutolsó művének, az őskor mészbetetes agyagművességéről írott könyvének, kronológiai és elterjedési adatai mint időelőttiek jórészen meg is dőltek azóta, annál értékesebbek ásatástechnikai tanácsai a zsugorított sírok kiemelésénél követett eljárása és sírmezőkben végzett irányjelölő kutatásai. Ezek, amint a jайдombi kelta temetőről felvett fényképei tanúsítják, mintaszerűek és ha Wosinszky e mellett nagyobb lakótelepek feltárásánál Lengyelen, Gerjenben, nem oldotta is meg sikerrel feladatát, úttörő munkát végzett.

Az ország keleti részén Lehoczky Tivadar és Jósa András, Dél-magyarországon a versed múzeumnak a mai mostoha viszonyok közt is buzgólkodó igazgatója Milleker Bódog gyűjtenek, ásnak, írnak le leleteket. Tiszafüreden a lelkes öreg Tariczky apát és jobbkeze Milesz, a kálvinista rektor halmoznak föl egy múzeumra való anyagot egyetlen őstelepről, az ásott halomból. E halom rétegeiben Tariczky éles szeme már Pigorini figyelmeztetése előtt észlelte a cölöpök nyomait.

Erdélyből Herepey Károly ismertette a skythák emlékeit.

A nyolcvanas évek végén ismét gyakorlatibb irányú egyéniség jelenik meg ősrégészeink sorában. Posta Béla. Előbb a Nemzeti Múzeum segédőre, Pulszky bizalmasa, majd Kolozsvárott nyer katedrát és irányító szerepre emelkedik az ország keleti részének kutatásánál. Mint tanár jeles növendékeket állított utódaiul, a vidéki múzeumok főfelügyelősége révén pedig jelentékeny befolyást gyakorolt főleg századunk első évtizedében vidéki múzeumaink vezetőinek jobb gyakorlati és elméleti képzésére.

Ezalatt Hampel, akinek a magyar régészeti kutatás egész mezejére kiterjedő hatalmas irodalmi munkásságában csak epizód az őskorral való foglalkozás, érdeklődésével teljesen a klasszikus irányú műveltségével, szépségszeretetével közelebbi kapcsolatban levő régibb középkor felé fordult. A régészeti osztály ásatásai is ennél fogva elsősorban

régibb középkori temetők feltáráására irányultak, erre lelkesítette vidéki munkatársait is. Így gyűlt össze az a hatalmas anyag, és adathalmaz, amelyet Hampel munkatársainak közleményei, ásatási jelentései alapján az Alterthümer des frühen Mittelalters háromkötetes hatalmas Corpusában, élete főművében, rendszerbe foglalt, amely méltó reprezentánsa egyszersmind a magyar régészeti kutatás addigi teljesítményének a népvándorláskori régészet terén. Hogy e mellett a sajátképpen! őskor emlékeinek kutatása csak a legelkerülhetlenebb mentési munkákra szorítkozott, annyival inkább érthető, mert Hampelt a fejlődés lehetőségeit kizáró helyszűke a régiségtárban, kivált, amióta a Kauzer-féle Esterházy-utcai egy teremsoros, oszlopcsamokos épület terve nem valósult meg, igen elkedvetlenítette és a helyszűkét bizonyos passzív rezisztenciás politikával kívánta dokumentálni, az új szerzemények kiállításától is tartózkodott és az elhelyezés nehézségei miatt nagyobb leletanyagot nyújtó ásatásokat kerülni óhajtott. Ezalatt pedig a külföldön nagy változás ment végbe. Egész új szellem élénkítette meg az ősrégészet tudományát; a módszer kultúrtörténetiből szinte történetivé vált. Nem érte be az egyes korszakok életének a leletekből megrajzolt képével. Területi, helyi kultúrák határainak kijelölésére, e kultúrák kölcsönhatásainak, e jelenségek egymásutánjának megállapítására és abszolút dátumokhoz kötésére törekedett. De szólaltassunk meg egyet az új irányzat képviselői közül:

„Ehhez már nem volt elég egyes kőkori emlékcsoportok megállapítása és elhatárolása; mindenekelőtt a kőkor jelenségeinek egymásközi pontosabb időrendjére és az egyes leletcsoportok közti különbségek részletekben elmélyedő elemzésére volt szükség.“

„Ezáltal nyert életet az európai kőkor képe. A területi eltérések magyarázatául időbeli eltolódásokat ismertek föl és a kultúrák megváltozásából és határainak eltolódásából a kultúra hordozóinak sorsának változásait.“

Végeredményében a kultúrahordozókat a ma élő nemzetek őseivel igyekeztek azonosítani.

Mindez szükségkép az ásatások tervszerűvé és mind gondosabbá tételét követelte és azért ismét emelkedett jelentőségében az ásó tudománya. Magyarországon az őskorral és a kora történeti időkkel foglalkozó régészeknek fiatalabb nemzedéke nőtt fel ezalatt, amely türelmetlenül várta Budapesten és Kolozsvárott egyaránt, hogy ezen az új úton elinduljon. Posta már az új irány harcosainak élén állott, Hampel idegenül, de a tudós megértésével nézte ezt az irányzatot, módot adott arra, hogy a Nemzeti Múzeum Régiségosztálya is kivegye a részét a munkából azzal, hogy nagyobbarányú módszeres ásatásra vállalkozzék, sőt amikor a vállalkozás elé nehézségek gördültek, egyetértésben báró Szalay Imrével, akit szintén sikerült az ügynek megnyernie, a leghatározottabban támogatta terveit keresztülvitelében e sorok íróját. Ily körülmények közt indult meg 1906-ban a tószegi őstelep kutatása, az első olyan ásatás, amelynek módszere a leleteknek bizonyos elválasztó rétegek útmutatása szerint való elkülönítésén alapult, hibákkal bizonyára, mint minden úttörő munka, de hiszen még akkor a munkálat alap gondolatát nyújtó hasonló külföldi vállalkozások

sem voltak hiba nélkül valók, s nem is volt módszerük teljesen alkalmazható a tószegi őstelep rétegezésére. A telep maga tanított meg évek munkáján át jobb, célszerűbb eljárásra és az ambíciót szító versengés, amely alföldi telepeink föltárása körül megindult.

Néhány évvel később ugyanis, ugyanezen elveken Mépült módszer szerint indultak meg Roska Márton perjámosi és pécskai ásatásai és László Ferenc erösi kutatása. Posta nagy tudása, tanítványai nemes becsvágya, erős gyakorlati érzéke mindazoknak az előnyöknek a kihasználására vezetett, amelyeket ez a módszer a relatív kronológia szempontjából nyújthat. Nem hiányzott hát a munkakedvet élesztő versengés sem, nem hiányoztak a munkaerők sem ahhoz, hogy Posta nagyarányú programja, az Alföld őskori emlékeinek fölkutatására, megvalósuljon; de sem Hampelnek, sem az ennék halálával egyedül maradt Posta Bélának, sem Tószeg és Pécska tanulságos és változatos gazdag leletanyagának, sem az erösi festett keramika szépségének nem sikerült a régészeti kutatásokat az akkori irányadó körökkel megkedvelteim.

Az évek távolából nézve a dolgokat, Hampel passzív rezisztenciája, Posta agresszivitása, amellyel az ügy érvényesülését vélték szolgáltni, éppoly kevésbé volt alkalmas propaganda, mint maguk az emlékek az akkori fogyatékos reprodukciós technika ködfátyolán át szemlélve. Hogy azonban megfelelően irányított agitatórius munkával akkor is lehetett célt érni, mi sem bizonyítja jobban, mint Hermann Ottó és Lenhossék sikeres küzdelme a Hillebrand, Radics és Kormos által megkezdett palaeolit-kori kutatások folytatásáért. Ez a munka Jankovich Béla akkori kultuszminiszterünk megértő támogatása által oly jelentőségre emelkedett, hogy őskori kutatásunknak egyik legjelentősebb teljesítményeként könyvelhetjük a háborút közvetlenül megelőző években elért eredményeit. A kitört világháború azonban csakhamar véget vetett minden ilyen tudományos kutatási mozgalom lehetőségének, míg azután a háború óta újra nem kezdődtek a magyar ősrégészeti törekvések, melyeket már egy korábbi cikkünkben ismernek e folyóirat olvasói.

MARTON LAJOS